

Această carte completează seria bestsellerurilor
scrise de Charlotte Poussin:
Montessori de la naștere la 3 ani. Învăță-mă să fiu eu însumi
Colecția „Casetele Montessori”, ilustrații de Marie Ollier:

Litere în relief

Cifre în relief

Învăț să povestesc

Învăț să citesc cu Montessori

Experimente științifice cu Montessori

Original french title: Montessori de 6 à 12 ans
© 2017, Éditions Groupe Eyrolles, Paris, Franța

© 2022, Didactica Publishing House, România
Toate drepturile rezervate pentru limba română.
Nicio parte a acestei lucrări nu poate fi reprodusă
sau stocată fără acordul editurii.

Editor coordonator: Florentina Ion

Traducere: Loredana Bregi-Hotnog

Redactor: Elena Căpruciu

Corector: Dorina Lipan

DTP: Mihaela Nicolae

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
POUSSIN, CHARLOTTE

Montessori de la 6 la 12 ani: învățăm să gândesc singur /
Charlotte Poussin, Hadrien Roche, Nadia Hamidi; pref. de
André Roberfroid; trad.: Loredana Bregi-Hotnog. – București:
Didactica Publishing House, 2021

ISBN 978-606-048-395-3

I. Roche, Hadrien

II. Hamidi, Nadia

III. Roberfroid, André (pref.)

IV. Bregi-Hotnog, Loredana (trad.)

37

DIDACTICA PUBLISHING HOUSE

Splaiul Unirii nr. 16,
Clădirea Muntenia Business Center,
etaj 5, 506, sector 4, București
Informații și comenzi:
tel./fax: 021 410.88.18/021 410.88.10
e-mail: office@edituradph.ro
www.edituradph.ro

Tipar realizat de: Tipografia Ceconii

Charlotte Poussin
Hadrien Roche, Nadia Hamidi

Educatori Montessori AMI

Prefață de André Roberfroid (AMI)

MONTESSORI

de la 6 la 12 ani

Învățăm să gândesc singur

Traducere: Loredana Bregi-Hotnog

Cuprins

Prefață	IV
Mulțumiri	VII
Autori	IX
Introducere	XIV
1 Maria Montessori (1870-1952)	2
Una dintre primele femei medic din Europa.....	3
Prima școală Montessori.....	4
Înmulțirea școlilor Montessori.....	5
Copiii între 6 și 12 ani în opera Mariei Montessori: unde, când, cum?.....	7
Montessori astăzi.....	12
2 Filosofia Montessori	16
Principiile științifice ale metodei Montessori.....	17
Analizarea dezvoltării intelectuale a copilului pentru a transpune în educație principiile cercetării medicale.....	17
Lăsați spontaneitatea copiilor să se manifeste în procesul de învățare.....	19
Viziunea despre educație a Mariei Montessori.....	20
O parte innăscută incontestabilă.....	21
Copilul are nevoie de un mediu favorabil pentru a învăța singur.....	23
Planurile de dezvoltare în viziunea Mariei Montessori.....	26
Etapile de dezvoltare ale copilului.....	26
Rolul acestei succesiuni a etapelor de dezvoltare.....	31
Caracteristicile copiilor cu vârste între 6 și 12 ani.....	34
Caracteristici fizice.....	36
Caracteristici psihice.....	36
★ Capacitatea de a raționa și de a recurge la abstractizare.....	36
★ Capacitatea de a imagina.....	37
★ Căutarea independenței.....	40
★ Capacitatea de a-și gestiona întotdeauna mai bine emoțiile și relațiile.....	41
★ Spiritul justițiar și simțul moral.....	42
★ Fascinația pentru eroi.....	43

Nevoile fundamentale și tendințele umane.....	45
Nevoile fundamentale.....	47
Tendințele umane.....	48
Viața socială.....	49
Orientarea și explorarea.....	50
Observarea, raționamentul și abstractizarea.....	51
Munca, imaginația creativă.....	53
Autoperfecționare prin activitate.....	54

3 Școala Montessori de la 6 la 12 ani, în teorie și în practică	58
Educația cosmică în teorie.....	59
Viziunea Mariei Montessori despre lume.....	60
O terminologie împrumutată din Antichitate.....	60
O viziune universală.....	61
O imagine sintetică asupra copiilor între 6-12 ani.....	62
Interdependențele.....	64
Educația către univers sau conștientizarea necesară a rolului fiecăruia dintre noi.....	66
Educația cosmică în practică.....	68
Un mediu pregătit pentru copiii între 6 și 12 ani.....	69
Mediul material în clasa 6-12 ani.....	72
Mediul imaterial în clasa 6-12 ani.....	77
Materiile predate în clasele Montessori între 6 și 12 ani.....	80
Matematica.....	80
Geometria.....	87
Limbajul.....	90
Geografia.....	93
Biologia.....	96
Istoria.....	98
Artele plastice.....	99
Muzica.....	100
„Marile povești”.....	101
Proiecte și ieșiri.....	103
Organizarea clasei fără orar și fără note.....	106
O întâlnire săptămânală cu educatorul este un jurnal de bord.....	108

4 Sfaturi și mărturii referitoare la calitățile dezvoltate la școală, prin educația Montessori, între 6 și 12 ani 112

Un copil curios și creativ care a dezvoltat o relație bună cu munca.....	113
Centre de interes alese în mod liber – bază solidă a culturii generale.....	118
Calități apreciate pentru a dezvolta spiritul, corpul și fluenta	120
Determinarea greșelilor pentru a promova învățarea activă	123
Autonomie încurajată pentru a învăța cu bucurie.....	128
O libertate încadrată propice libertății.....	130
Empatia pentru a dezvolta spiritul pentru dreptate și corectitudine.....	134

5 Sfaturi pentru o abordare Montessori de la 6 și 12 ani, acasă și în școala tradițională 138

O stare de spirit Montessori acasă și în școala tradițională.....	139
Lăsați omul de mâine să se dezvolte.....	140
O privire asupra copilului mereu reinterpretată, plină de încredere și fără un sentiment de superioritate.....	141
Vegheați asupra calității relației și a comunicării.....	146
Oferiți-i copilului un mediu propice dezvoltării.....	149
Un mediu care îl ajută să devină autonom și care răspunde nevoilor individuale.....	149
Un mediu care dezvoltă spiritul de cooperare.....	156
Un mediu care promovează în mod concret pacea.....	161
Un mediu care permite dezvoltarea concentrării.....	164
Un mediu propice învățării interdisciplinare.....	170
Un mediu care propune imagini mentale.....	171
Un mediu mai larg decât cel al casei sau cel al clasei.....	174

Concluzii 178

Anexe 180

Cuprinsul anexelor.....	181
-------------------------	-----

1 Maria Montessori

(1870-1952)

Maria Montessori s-a născut pe 30 august 1870, la Chiaravalle, un orașel aflat în provincia Ancona din Italia. A fost singura fiică a familiei. Tatăl ei, militar de carieră devenit funcționar, era destul de strict, iar mama era o femeie cu o educație solidă, lucru foarte rar întâlnit în acea epocă, fiind născută într-o familie de oameni de știință. Părinții, preocupați ca fiica lor să primească o educație mai bună, decid să se mute la Roma.

Unadintre primele femei medic din Europa

Maria începe să studieze medicina împotriva dorințelor tuturor. La vremea respectivă, acest domeniu era rezervat exclusiv bărbaților. Pentru aceasta, ea trebuie să lupte ca să obțină autorizații speciale. Este o adevărată cursă cu obstacole, dar Maria dă dovadă de tenacitate și mult curaj. Se întâmplă chiar să rămână seara, după cursuri, să studieze singură corpul uman, deoarece, în acele vremuri, se considera că este indecent ca o fată să învețe să disece în prezența colegilor de sex masculin. În 1897, ea a fost una dintre primele femei din Europa care au absolvit medicina.

Continuă apoi să studieze biologia, psihologia și filosofia în Franța, Anglia și Italia. Lucrează la Clinica de Psihiatrie din Roma cu copii cu probleme grave de învățare și adaptare. Ea consideră că aceștia au o nevoie mai mare de educație decât de ajutor medical. Statul italian înființează un institut de ortofrenie (știința care se ocupă cu dezvoltarea capacităților intelectuale), pe care îl încredințează Mariei Montessori. Aceasta, împreună cu doctorul Montessano, acordă o deosebită atenție copiilor cu deficiențe cognitive și cu dizabilități mentale. Îi observă fără încetare și se dedică dezvoltării lor. Își dorește ca acești copii să fie mai respectați, mai stimulați și, prin urmare, mai activi și mai siguri pe ei. Ea le apără drepturile și demnitatea prin intermediul numeroaselor conferințe la care participă.

În acest demers a fost inspirată de munca a doi medici francezi din secolul al XIX-lea: Jean Itard¹ și discipolul său, Édouard Séguin². Itard este cunoscut pentru că l-a ajutat pe celebrul Victor, copilul sălbatic din Aveyron (Franța), găsit în jurul vârstei de 10 ani într-o pădure, trăind asemenea unui animal, fără să fi dobândit caracteristicile speciei umane, din cauza singurătății în care trăia. Povestea acestuia l-a inspirat pe François Truffaut în realizarea celebrului său film *Copilul sălbatic*. În ceea ce îl privește pe Séguin, el a creat materiale educaționale destinate copiilor cu deficiențe cognitive. Din aceste materiale se inspiră Maria Montessori pentru a lucra cu copiii cu dizabilități. Se dovedește că progresele lor sunt impresionante, mai ales în domeniul scrierii și al lecturii. Unii dintre acești copii se prezintă la examenele de absolvire ale ciclului primar și obțin rezultate excelente. Acest succes reprezintă o revelație pentru ea. În acel moment, Maria Montessori decide să încerce să găsească ce anume poate împiedica o bună dezvoltare a copiilor fără dizabilități și dorește să propună materialele educaționale pe care le-a elaborat, adaptându-le. O ocazie în acest sens i se va prezenta în curând...

Prima școală Montessori

După ce a predat timp de patru ani Istoria antropologiei și aplicarea ei în pedagogie, în calitate de profesor la Institutul pedagogic din cadrul Universității din Roma, Mariei Montessori i se oferă oportunitatea de a crea un centru de primire pentru copiii fără dizabilități. I-au fost încredințați peste cincizeci de copii care, până în acel moment, erau lăsați să se descurce singuri, cei mai mulți provenind din cartierul muncitoresc San Lorenzo, din Roma. În ianuarie 1907, Maria Montessori deschide prima *Casa dei Bambini* (*Casa Copiilor*) pe Via dei Marsi. Ea cere ca mobilierul să fie realizat în funcție de înălțimea copiilor, demers revoluționar pentru acea epocă. Își angajează o asistentă cu ajutorul căreia le prezintă copiilor materialele pe care le realiza anterior.

1. Jean Itard (1774-1838), un medic și un pedagog francez.

2. Édouard Séguin (1812-1880), medic francez, elevul lui Itard înainte de a emigra în Statele Unite și de a se specializa în educația copiilor cu deficiențe mentale.

Având o atitudine de cercetător științific, ea îi privește pe copii evoluând spontan, într-un mediu pregătit special pentru ei. În această școală, un veritabil laborator educațional care recrează o ambianță familială, ea adaptează materialele în funcție de observații și elaborează, de asemenea, noi activități. Surprinsă de capacitatea de concentrare și de autodisciplină a acestor copii destul de mici, își multiplică experiențele și descoperirile pozitive. Observă nevoia de ordine a copiilor, nevoia lor de a alege în mod liber activitățile și posibilitatea de a le repeta ori de câte ori este nevoie, deoarece ei își doresc mai mult activitatea în sine decât finalitatea la care duce aceasta, iar copiii se dezvoltă prin intermediul acestor activități.

Iată modul prin care Maria Montessori explorează și descoperă treptat o nouă pedagogie pe care o va numi „pedagogie științifică”, devenită ulterior Pedagogia Montessori. Ea a insistat întotdeauna asupra faptului că nu a inventat nimic, ci doar a fost fericită să scoată la lumină ceea ce i-au arătat copiii în privința nevoilor lor. A remarcat și faptul că acei copiii „duceau acasă” noile obiceiuri de grijă față de mediu și de ordine, astfel, balcoanele din acest cartier defavorizat au început să înverzească. Mulțumirea copiilor se transmitea tuturor celor din jur. Ea constată că acești copii își educă familiile din care fac parte și sunt actorii care ajută la îmbunătățirea societății.

Înmulțirea școlilor Montessori

Progresele acelor copii sunt atât de impresionante încât acestea sunt relatate în presa internațională. Această nouă școală începe să fie vizitată de oameni din cele patru zări ale lumii. Se deschide o a doua școală într-un alt cartier defavorizat din Roma. Maria Montessori devine un nume de talie mondială. Aceasta scrie mai multe cărți având ca subiect pedagogia, copilul și dezvoltarea sa (cf. *Les ouvrages* de Maria Montessori, p. 15 și bibliografie de la p. 215).

Cu ocazia numeroaselor conferințe susținute, ea își expune metoda de predare și viziunea filosofică asupra educației și vorbește despre

autoeducare. Toată lumea vrea să-i cunoască „rețeta”. Dar, cu siguranța, aceasta nu este o rețetă, ci o altă abordare, o stare de spirit.

Ca răspuns la solicitările presante de formare, în 1909 creează un curs pentru educatorii Montessori. Acest curs a devenit internațional, începând cu anul 1913. Formarea are ca scop dezvoltarea metodei sale într-un mod riguros, respectând principiile sale fondatoare: esențială este schimbarea modului de a-i privi pe copii, ceea ce necesită o conversie interioară și o doză de smerenie. Numărul școlilor se mărește datorită acestor formări, dar această dezvoltare impresionantă este întreruptă de izbucnirea războiului din 1914. Maria Montessori pleacă în exil în Statele Unite, unde fuseseră deja create numeroase școli Montessori (o sută, în câțiva ani), ca urmare a primului său sejur petrecut acolo. Ea rămâne acolo cu fiul ei, Mario Montessori, pe atunci în vârstă de 17 ani. Totuși, călătorește în mod regulat în Europa, unde participă la crearea de mișcări educaționale. Ulterior, decide să se întoarcă și se stabilește în Spania, la Barcelona, unde înființează un curs de formatori și deschide mai multe școli.

Fiul său, care, între timp, se căsătorise cu o americană, i se alătură împreună cu soția și cu copiii în anul 1918. Fiind foarte apropiați unii de ceilalți, Mario lucrează împreună cu mama sa la dezvoltarea pedagogiei și o ajută foarte mult în toate activitățile. Devine cel mai apropiat colaborator al mamei sale și o însoțește în călătoriile pe care le face, având, pe rând, rolul de traducător, asistent și formator.

Maria Montessori organizează conferințe și cursuri de formare în numeroase țări, formând aproximativ cinci mii de educatori. Dorința sa este ca dezvoltarea metodei care îi poartă numele să se realizeze cu respectarea anumitor principii fundamentale. Din acest motiv, în 1929, ea a creat împreună cu fiul său, Asociația Montessori Internațională (AMI), având drept obiectiv prezervarea și promovarea pedagogiei sale. Această asociație este foarte activă și în prezent. Ea este conectată la numeroase asociații naționale Montessori. (Coordonatele acestor asociații sunt evidențiate în anexe.)

Printre altele, Maria Montessori a militat timp îndelungat pentru îmbunătățirea condițiilor de viață ale femeilor și ale muncitorilor. Ea și-a luat

rolul de avocat al copiilor și a denunțat faptul că aceștia sunt obligați să muncească. În mod cert, era o femeie cu o viziune foarte avansată față de vremurile în care trăia.

.....

Copiii între 6 și 12 ani în opera Mariei Montessori: unde, când, cum?

Multe persoane cred că metoda Montessori a fost gândită în special pentru copiii cu vârsta până la 6 ani, însă aceasta privește toate etapele copilăriei. Atunci când Maria Montessori a început să fie interesată de educație, ea nu s-a specializat pentru copiii sub 7 ani. În prima perioadă a cercetărilor sale, alături de copiii cu deficiențe, ea a intrat în contact cu toate vârstele. Era interesată de dezvoltarea capacităților cognitive, fapt ce a determinat-o să studieze dezvoltarea vorbirii și a mișcării bebelușilor. În primii ani de viață, copiii sunt, într-adevăr, spectaculoși în materie de schimbări. Atunci când vedem un copil la intervale îndepărtate în primii șase ani din viața sa, suntem impresionați de fiecare dată de creșterea și de progresele făcute de la o întâlnire la cealaltă. „Cât de mult a crescut!”, exclamăm noi. După ce copilul atinge vârsta de 6 ani, vârtejul transformărilor din primii ani pare să lase locul unei evoluții mai lente și mai progresive. Un observator ocazional ar putea să creadă că un copil nu se mai transformă între 6 și 12 ani, că acesta doar își dezvoltă și aprofundează competențele pe care le are deja: este puțin mai mare, vorbește puțin mai bine, gândește mai mult. Este mai mult o perioadă de consolidare decât o perioadă de metamorfozare.

Maria Montessori a observat multe lucruri la copiii cu vârste cuprinse între 0 și 6 ani, dar acest lucru nu semnifică o lipsă de interes față de cei mai mari.

Proiectul său de pedagogie științifică îi includea pe toți cei cu vârste cuprinse între 0 și 24 de ani. Și în prezent observăm că această pedagogie se

dezvoltă în raport cu cei mai în vârstă: cercetările relevante privind utilizarea acestei metode la persoanele care suferă de demență senilă demonstrează, în mod surprinzător, că acestea se reîntorc cu adevărat în copilărie. Întâmplarea a făcut însă ca prima sa oportunitate de a-și experimenta intuițiile să se realizeze cu copii cu vârste cuprinse între 3 și 6 ani. În contact cu ei, a pus bazele metodei sale într-un mod empiric. Dar și-a perfecționat și aprofundat teoria pornind de la observarea copiilor mai mari.

Obiectivul său era să determine legile naturale ale dezvoltării copilului. Dorea să facă diferența dintre ceea ce ține de superstiție sau de tradiție și ceea ce este util în educație. Scopul său a fost să scape de lucrurile inutile și să le scoată la lumină pe cele indispensabile.

Trebuie să așteptăm până în 1917, adică la zece ani după deschiderea primei clase la San Lorenzo, pentru ca Maria Montessori să publice în limba engleză cele două volume ale cărții sale *Pédagogie scientifique*, ce tratează subiectul copiilor de școală generală, cu vârste între 6 și 12 ani. Acestea vor fi traduse în limba franceză abia în 1926 de editura Desclée de Brouwer (DDB)³. În acel moment, chiar dacă a pus la punct un material specific pentru copiii de 6-12 ani, demersul său pentru ei se bazează, înainte de toate, pe transpunerea principiilor destinate copiilor cu vârste între 3 și 6 ani. Încă nu scosese la lumină caracteristicile specifice copiilor între 6 și 12 ani, pe care continuă să îi observe. Între timp, numărul de școli se mărește și beneficiază de exemple existente aici și de experiențele cadrelor didactice de pe teren. Astfel, își rafinează metoda pentru copiii din acest segment de vârstă.

Ea descoperă progresiv marele potențialul intelectual al acestor copii. Cu timpul, scrie o serie de cărți care referire la ceea ce numește „psihodiscipline”, adică principalele teme academice precum gramatica, algebra, geometria prezentându-le printr-o metodă didactică compatibilă cu psihologia copiilor din acest segment de vârstă. În fiecare dintre aceste cărți, ea propune exerciții detaliate, foarte avansate din punct de vedere academic, ținând cont de importanta forță intelectuală a copiilor cu vârste cuprinse între 6 și 12 ani.

³ Aceste cărți au fost, între timp, reeditate cu titlurile: *La découverte de l'enfant: pédagogie scientifique*, volumul 1 și *L'éducation élémentaire: pédagogie scientifique*, volumul 2.

Maria Montessori nu și-a dorit niciodată să își controleze „metoda”, să fie unica ei creatoare; aceste aspecte ar fi fost în contradicție cu viziunea sa referitoare la pedagogia științifică. Ea nu gândea că această „metodă” îi aparține. Asemenea lui Einstein, care își dorea ca teoria relativității să continue să existe și după încetarea lui din viață, fiecare om de știință știe că își aduce contribuția la întreaga cunoaștere a omenirii. Și chiar dacă este legitim să îi fie recunoscută contribuția, acesta știe că reprezintă doar o parte a unui întreg lanț. Astfel că Maria Montessori își elaborează propria viziune și o îmbogățește continuu. Fiul său, Mario, alături de alte persoane, participă activ la dezvoltarea gândirii sale în privința copiii cu vârste între 6 și 12 ani. Lucrurile evoluează și în ceea ce privește materialul educațional: sunt introduse activități noi, iar unele, deși inițial sunt propuse pentru copiii cu vârste cuprinse între 3 și 6 ani, în cele din urmă sunt oferite pentru cei din segmentul superior de vârstă; și invers, anumite activități prevăzute pentru cei mai mari le sunt prezentate celor mai mici. Aceste ajustări se fac ca urmare a observațiilor asidue și a numeroaselor experimentări.

Maria Montessori și fiul său s-au întors să trăiască în Italia. Perioada dintre cele două războaie mondiale este una dificilă pentru întreaga familie. În 1934, guvernul lui Mussolini, care admira munca Mariei Montessori, i-a cerut explicit să promoveze idealurile fasciste. Dar ea nu aprobă sub nicio formă atmosfera totalitară instaurată de acesta și refuză. Jignit de acest refuz, Mussolini ordonă închiderea tuturor școlilor Montessori din Italia. Maria Montessori, care trăia de mulți ani și la Barcelona, își părăsește țara natală, în care se afla atunci, și nu se va mai întoarce deloc timp de peste zece ani. Când izbucnește războiul civil în țara sa de adopție, pleacă urgent din Catalonia la Amsterdam, de unde asistă la îngrozitoarea și inexorabila răspândire a nazismului în Europa. Ea, care a luptat toată viața ei pentru pace, observă cum lumea basculează în direcția ororii și a războiului. În 1939, la aproape 70 de ani vede cum tot ceea ce a construit se prăbușește în jurul ei, chiar și în Statele Unite, unde mișcarea sa se dezvoltase în mod considerabil (mai mult de 1 000 de școli în 1925), criza din 1929 și atacurile numeroase venite din partea celor care erau în domeniul educației o extenuază.

Însă Maria Montessori este o luptătoare și nu renunță. Atunci când primește o invitație din India, pentru a ține un curs la Madras, nu ratează această oportunitate. Ideile sale avuseseră deja mult succes în cercurile militanților pentru independență și ale reformatorilor, astfel că are parte de o primire triumfală. A avut un schimb de corespondență cu Tagore⁴ și cu Gandhi⁵, ambii pasionați de educație și cu convingerea că educația era unicul instrument al unei veritabile independențe, independența minții și a inimii.

Într-o epocă în care decalajul educațional dintre populațiile indigene și populația britanică este colosal, puterea colonială oferă doar jumătăți de măsuri, iar separatiștii știu că trebuie să își reconstruiască întregul sistem educațional pe baze solide. Maria Montessori are timp să organizeze doar un curs înainte de izbucnirea celui de-al Doilea Război Mondial. Fiind cetățean italian pe un teritoriu britanic, ea este considerată inamic și este arestată la domiciliu în satul Kodaikanal, un sat liniștit pe dealurile Nilgiri, unde se refugia elita din Madras pentru a scăpa de căldură. „Detenția” sa este confortabilă, dar reală. Nu poate nici să călătorească, nici să se deplaseze pe distanțe scurte și este disperată din cauza că pierde timp prețios, conștientă fiind că nu îi mai rămâne foarte mult de trăit. În cele din urmă, acest exil forțat se dovedește a fi o binecuvântare, deoarece are mai mult timp liber, iar alături de ea se află fiul său, Mario, o școală și mai mulți asistenți devotați și pasionați. Prin urmare, folosește această perioadă pentru a experimenta, a observa și a-și dezvolta teoriile despre etapele dezvoltării copilului. Acesta este momentul în care se arată cel mai mult interesată de viața intrauterină, de nou-născuți, dar și de copiii cu vârste cuprinse între 6 și 12 ani. Ea insistă asupra faptului că Pacea cu P mare încolțește mai bine dacă sămânța acesteia este plantată din copilărie. Relațiile dintre adulți și bebeluși, dar și raporturile dintre copii în interiorul familiei, în mediul înconjurător și în clasă condiționează natura relațiilor adulților de mâine.

4. Rabindranath Tagore (1861-1941), bengalez, poet, scriitor, muzician și polivalent (având cunoștințe aprofundate în mai multe domenii artistice și științifice). El a fost unul dintre artizanii renașterii culturale indiene. Pasionat de educație, a fondat o universitate care există și în zilele noastre. Este laureat al Premiului Nobel pentru Literatură, iar două dintre poemele sale au fost alese pentru a fi imnuri naționale de către India și Sri Lanka.

5. Mahatma Gandhi (1869-1948), șeful mișcării pentru independență indiană, partizan al rezistenței nonviolente. El a purtat o corespondență directă cu Maria Montessori pe tema educației.

Maria Montessori înțelege că, deși nu are acces la tot materialul specific, ea are Natura la dispoziție și descoperă că lumea aceasta care o fascinează atât de mult poate fi un profesor extraordinar pentru copii, că felul în care sunt așezate frunzele pe ramura unui copac poate fi considerat un material la fel de relevant ca și un turn roz⁶. Copiii pleacă împreună cu Mario într-o expediție în pădurea tropicală și se întorc cu numeroase specii de animale și de plante. Maria inventează atunci, inspirându-se din cultura sa științifică, povești evocatoare despre lume, pentru a le spune copiilor și pentru a răspunde la întrebările lor. În acest mod, încetul cu încetul, se dezvoltă întreaga dimensiune cosmică a pedagogiei sale: educația pentru univers. Pune acum în practică conceptul de „educație cosmică”, dezvoltat în capitolul 2, concept pe care îl abordase într-un mod mai mult teoretic, începând cu 1936.

În cele din urmă, Maria Montessori rămâne peste zece ani în India, iar această țară o schimbă, modificându-și treptat viziunea asupra copiilor de 6 și 12 ani. Abordarea sa față de această grupă de vârstă se bazează din ce în ce mai puțin pe manipularea materialelor Montessori, ceea ce îi derutează pe cei care ar fi preferat să rămână la o metodă mai concretă și mai ușor de transmis. Cu treizeci de ani în urmă, în cele două volume ale *Pedagogiei științifice*, ea a pus bazele unei metode bazate pe manipularea conceptelor abstracte materializate. De acum înainte, ea are o viziune mai clară asupra a ceea ce distinge la copiii cu vârste cuprinse între 6 și 12 ani comparativ cu cei între 0 și 6 ani. Atunci este făurită teoria sa despre planurile de dezvoltare ale ființei umane, care progresează pe etape, așa cum este evocată în capitolul următor. Ea scrie o serie de cărți care expun aceste etape într-un mod precis, în special *Éduquer le potentiel humain (Educarea potențialului uman)* și *Mintea absorbantă*. Fiecărei etape de dezvoltare îi corespund caracteristici, capacități și nevoi specifice și acest lucru necesită un mediu diferit, o pregătire și o atitudine diferite ale adultului.

La întoarcerea în Italia, după război, ea reia formarea educatorilor și, la cererea guvernului, își redeschide școlile. Publică noi cărți și își continuă

6 Turnul roz, o construcție alcătuită din zece cuburi roz de dimensiuni progresive, este materialul emblematic al pedagogiei Mariei Montessori.